

Переклади з української мови грузинською мовою з 1991 до 2012

дослідження фонду Next Page в рамках проекту Book Platform

підготували Олена Куртанідзе, Валентина Марджанішвілі¹

лютий 2013

¹ Олена Куртанідзе (Безручко) – голова Союзу українських педагогів Грузії, магістр філології.
Валентина Марджанішвілі (Мельниченко) – голова Союзу «Будинок грузино-української преси та книги»,
магістр філології..

This text is licensed under Creative Commons

I. Вступ²

Давні літописні свідчення, що збереглися в сучасних Грузії та Україні підтверджують, що знайомство й зближення цих народів відбулося ще в X-XI століттях. Досить високий тогочасний рівень розвитку Київської Русі й Грузинського царства викликав двосторонню зацікавленість в політичних, культурних, релігійних відносинах.

Володимир Мономах, грузинський цар Давид, київський князь Ізяслав, Русудан - дочка грузинського царя Деметре I, велика цариця Тамар, Юрій Боголюбський – це неповний перелік загальновідомих історичних постатей, що розглядаються і в розрізі грузинсько-українських взаємовідносин на найвищому рівні.

«Патерик» Києво-Печерської лаври доводить участь грузинських майстрів-живописців в оздобленні головного храму лаври в XI столітті. (*Памятники славяно-русской письменности, изд. Императорскою археографическою комиссией, Патерик Киево-Печерского монастыря, СПб, 1911, під ред. Д.І.Абрамовича, ст.193*)

У XII столітті під час одруження Юрія Боголюбського з грузинською царицею Тамар цілий тиждень тривали численні яскраві оригінальні видовища, у яких «брали участь кращі майстри і давньоруського й грузинського мистецтва» (*Д.Джанелідзе «Грузинський театр з давніх часів до другої половини XIX століття», Тб., 1959, ст.167*), що свідчить про розвиток і взаємний обмін у сфері тогочасного театрального мистецтва.

Період монголо-татарського нашестя (з початку XIII ст.) характеризується відсутністю свідчень про тогочасні взаємозв'язки.

Лише в XVII столітті з'являються свідчення про торгові, військові (козацтво в Грузії й грузини в війську Запорозькому), а також літературні взаємозв'язки. З середини XVII століття в Грузії інтенсивно перекладаються пам'ятки української літератури. І першим серед письменників, твори якого перекладалися грузинською став Петро Могила

² Примітка: Джерелами для цього розділу слугують видання:

Баканидзе Отар, Дорогами дружбы, Тб., 1989;

Богомолів Ігорь, Тема дружбы народов и интернационализма в грузинской советской литературе, Тб., 1983;

Шалуташвили Надежда, Страницы великой дружбы, Тб., 1988;

Баканидзе Отар, «Київський університет – осередок освіти грузинської молоді» Тб., Видавництво ТСУ, 2004;

Грузинсько-українські історичні та літературні відносини (Матеріали експозиції «Ілля Чавчавадзе і Україна» літературно-меморіального музею Іллі Чавчавадзе в Тбілісі), Тб., 2005;

(1596-1647) – засновник учбового закладу в Києві, який зараз є Національним університетом «Києво-Могилянська академія». Переклад його «Ісповеданія» (в оригіналі «Катехизис») здійснив відомий грузинський поет Арчил (імовірно 1699-1702 рр). У подальшому в Грузії стали відомими Дмитро Туптало (Ростовський) (1651-1709), Стефан Яворський (1658-1728), Феофан Прокопович (1681-1736). В Інституті рукописів Грузії зберігаються переклади їх творів, які свого часу набули популярності тут, переписувалися багатьма освіченими людьми й мали певний вплив в деяких сферах, зокрема, на розвиток грузинської шкільної драми й шкільного церковного театру. Варто зауважити, що «Регламент» (1721) Феофана Прокоповича було перекладено грузинською Гайозом-ректором 1782-го року й використано як основу «Статуту» Тбіліської (Тифліської) й Телавської духовних семінарій.

В Україні у XVIII-XIX століттях вихідці з придворного оточення царя Вахтанга VI (переселені милостивим наказом цариці Анни Іоанівни в українські землі 1738 року) видають грузинську літературу, пишуть свої оригінальні твори. І першим серед інших, безперечно, є великий син грузинської землі Давид Гурамішвілі з його «Давитіані».

Нашадки грузинських переселенців М.Цертельов (Церетелі), П.Шаліков (Шалікашвілі) на початку XIX ст. зробили свій неоцінний внесок в українську літературу, у збереження зразків народної творчості (у тому числі й дум). Цертельов став першим з тих, «які зрозуміли значення народної поезії й пробудили інтерес до її вивчення» (В.Войков). У другій половині XIX століття спільний дух революційного піднесення віддзеркалюється в творчості кращих тогочасних літераторів українського й грузинського народів. В політико-літературних журналах України «Зоря» й «Правда» друкуються вірші грузинського громадсько-політичного лідера Іллі Чавчавадзе (1837-1907) в перекладах Бориса Грінченка й Павла Грабовського.

У Грузії Ілля Чавчавадзе в журналі «Іверія» надрукував переклад поеми Тараса Шевченка «Наймичка», здійснений студентом Київської духовної академії Ніко Ломоурі. Це був перший переклад, яким розпочалася і до цього часу триває епоха «грузинської Шевченкініани». Соратнику Іллі Чавчавадзе – Акакію Церетелі в студентські роки випала честь особистого знайомства з уже іменитим Кобзарем. Це сталося в Петербурзі на квартирі М.Костомарова, де збиралася молодь Петербурзького університету. Дякуючи грузинським громадським лідерам, у Грузії вдалося досить широко відзначити 100-річчя

Тараса Шевченка, незважаючи на сувору заборону імперської жандармерії. Видатний грузинський педагог-новатор Якоб Гогешвілі, який свого часу навчався в Києві писав: «Раджу нашим поетам збагатити грузинську літературу перекладами творів Шевченка».

Значна частина поезій Тараса Шевченка доступна сьогодні грузинським читачам, завдяки якісним перекладам відомими грузинськими поетами й перекладачами. Бібліографічний показник «Симфонія грузинської Шевченкіани» виданий 2009 року в Києві видавництвом Київського міжнародного університету - фундаментальна робота, яка відтворює повний спектр присутності Шевченка в грузинській літературі (101 ст). Автор видання - доктор філологічних наук, професор, зав.кафедрою української і світової культури та літератур Київського міжнародного університету Олександр Мушкудіані. Йому належать також понад 150 наукових статей і 10 монографій, з-поміж них на українсько-грузинську тематику: “З історії українсько-грузинських літературно-культурних взаємин XIX – початку XX ст.”. – К.: Наукова думка, 1986; “Українсько-грузинські літературно-культурні зв’язки 20-30-х років XX століття”. – К.: Наукова думка, 1991; “За горами гори...” (Тарас Шевченко і Грузія)”. – К.: КиМУ, 2005; “Грузинська світлиця Івана Франка”. – К.: КиМУ, 2006.

В літературно-меморіальному музеї Іллі Чавчавадзе 2005-го року почала діяти експозиція, присвячена грузинсько-українським історичним та літературним відносинам. Її експонати розповідають і про вищенаведені факти, і про перші спроби перекладу й дослідження середньовічного шедевр грузинської літератури «Витязь у тигровій шкурі» Шота Руставелі українцями Олександром Навроцьким (1823-1892) та Миколою Гулаком (1821-1899) (обох після тюремного ув’язнення за членство в Кирило-Мефодіївському братстві було вислано на Кавказ). Микола Гулак та його однодумці «почали гаряче вивчати минуле й показали народу хто він, ким був, до чого повинен прагнути, чого чекати в майбутньому», - писала газета «Іверія».

Старі газетні публікації свідчать про переклади і друк в українській пресі віршів А.Бараташвілі, Р.Еріставі, А.Церетелі. Вірші І.Чавчавадзе, перекладені Лесею Українкою, було надруковано в журналі «Рідний край» під псевдонімом Сергій Палий.

«Український» вплив на літературну творчість Іллі Чавчавадзе в ідейному плані можна помітити порівнявши поеми І.Франка «Іван Вишенський» з його «Відлюдником» чи «Перебендю» Т.Шевченка і його «Мепандуре» (бандурист).

Таким чином, можна впевнено говорити про досить тісні грузинсько-українські літературні взаємозв'язки другої половини XIX-го початку XX століття. І тут неможливо не зупинитися докладніше на імені Лесі Українки. Періодично проживаючи в Грузії в своє останнє десятиріччя життя (1903-1913), коли хвороба доводила її до краю фізичних мук, українська поетеса не припиняла творити. В містечку Сурамі з 1952 року діє бібліотека-музей Лесі Українки. Відкриття цього закладу ініціювали грузинські літератори на чолі з Георгієм Леонідзе, і з того часу щороку восени відбувається традиційне свято грузинсько-української дружби «Лесяоба», у якому зазвичай беруть участь і гості з Батьківщини поетеси. Поруч музею встановлено пам'ятник роботи Тамари Абакелія, діє школа імені Лесі Українки. Каталоги фонду Парламентської бібліотеки Грузії демонструють чи не найчисельнішу, в порівнянні з іншими українськими авторами, кількість перекладів її творів грузинською. Ім'я Лесі Українки в Грузії завжди згадується поряд з іменем Давида Гурамішвілі, як єдиний символ не лише літературних зв'язків, а й споконвічних дружби й братерства двох народів.

II. Огляд ринку книговидавництва та перекладів

II.1 Видавництва та книготоргівля

Інформацію щодо книговидавництва в Грузії надала Парламентська бібліотека Грузії за період з 1989-го по 2010 і, частково, 2011 рік.

Рік видання	Найменування книг, виданих груз.мовою (загальна кільк.)	Загальна кількість перекладів	Кількість перекладів з укр.мови
1989	1801	134	1
1990	1823	92	-
1991	1513	123	1
1992	1169	115	-
1993	786	50	-
1994	655	59	-
1995	841	68	-

Переклади з української мови грузинською мовою

1996	981	54	1
1997	1344	105	-
1998	1450	67	-
1999	1478	60	-
2000	1524	77	-
2001	1637	75	1
2002	1817	145	-
2003	2087	164	-
2004	2153	181	2
2005	2637	187	1
2006	2633	201	-
2007	2345	212	2
2008	2619	216	1
2009	3360	223	-
2010	2669	266	-

Рік	Кількість перекладено літератури з іноземних мов грузинською										
	Eng	Ger	fre	rus	aze	arm	lit/ lat	spa	ita	swe	Pol
1989	19	11	2	93	1	-	-	1	1	1	3
1990	11	4	7	54	-	7	-	1	5	1	1
1991	49	8	17	33	-	-	-	4	8	-	-
1992	47	16	19	24	-	1	1	3	3	1	-
1993	12	7	16	14	-	-	-	1	-	-	-
1994	12	10	9	22	-	1	-	3	1	-	-
1995	19	13	3	25	3	1	1	-	1	1	-
1996	22	6	4	17	-	1	-	1	2	-	-
1997	53	8	10	23	1	1	-	2	2	-	3
1998	25	7	4	25	-	2	-	-	1	-	2

This text is licensed under Creative Commons

Переклади з української мови грузинською мовою

1999	26	4	6	19	3	2	-	3	-	-	2
2000	28	10	12	22	3	-	-	-	1	-	-
2001	33	8	7	24	-	-	-	-	-	-	1
2002	71	22	15	27	1	1	2	-	3	1	2
2003	57	27	14	41	3	-	1	3	4	4	1
2004	77	12	18	55	2	3	-	1	5	1	3
2005	74	33	18	44	1	-	-	2	-	6	2
2006	79	25	33	45	-	-	1	2	5	3	4
2007	93	35	22	39	1	3	2	7	4	1	1
2008	93	34	36	26	2	-	2	5	7	5	2
2009	111	39	28	26	-	-	3	1	5	2	2
2010	102	42	50	44	4	-	1	3	2	4	3
2011	25	5	12	7	-	-	-	1	1	-	-

Статистика, що відтворює загальну картину перекладацької діяльності в Грузії. Скорочення за міжнародними стандартами. Литовська й латвійська та перська й арабська мови в одній графі.

Рік видання	Кількість грузиномовних видань	Кількість іншомовних видань	Всього
1989	1801	181	1982
1990	1823	348	2171
1991	1513	193	176
1992	1169	92	1261
1993	786	47	833
1994	655	14	669
1995	841	39	880
1996	981	38	1019
1997	1344	78	1422
1998	1450	93	1543

This text is licensed under Creative Commons

1999	1478	131	1609
2000	1524	151	1675
2001	1637	127	1764
2002	1817	141	1958
2003	2087	202	2289
2004	2153	190	2343
2005	2637	189	2826
2006	2633	157	2790
2007	2345	189	2534
2008	2619	178	2797
2009	3360	231	3591
2010	2669	132	2801

Динаміку книговидавництва в Грузії в період з 1989-го по 2010-ий роки демонструє наведений нижче графік. На даному етапі річна статистика 2011 року опрацьовується в межах звіту за 2012 рік. На разі визначеною є загальна кількість книг, виданих грузинською мовою у 2011 році, що становить 1 038 найменувань.

Електронний каталог Національної Парламентської бібліотеки Грузії надає інформацію про 75 найменувань перекладів з української мови на грузинську, виданих до 2011 року включно, з них 66 – становить художня література. Слід зазначити, що створення електронної бази фондів Парламентської бібліотеки Грузії поки що не завершено, тому електронний каталог не утримує повний перелік наявної літератури.

Поповнення фонду Парламентської бібліотеки відбувається, переважно, за рахунок, так званих «обов'язкових внесків» через асоціацію ISBN в межах 3-5 примірників з видання. Слід зазначити, що ISBN в Грузії було введено з 1997 року, але частина книг друкувалася без реєстрації, лише останні роки видавництва вимагають дотримання міжнародних норм.

Окрім цього відбуваються планові закупівлі визначеної за необхідну літератури, а також дарунки від видавництв, які зацікавлені в присутності своїх даних в електронному каталозі головної бібліотеки країни (в рекламних цілях).

Кількість видавництв, що працюють в Грузії встановити не вдалося. Всі вони належать до приватного сектора. Щодо друку саме української літератури в Грузії слід особливо відзначити надзвичайно важливу роль видавництва Тбіліського державного університету, яке, починаючи з 1971 року, навіть в найтяжчі 90-ті роки, надавало можливості видавати двомовні українсько-грузинські збірки, монографії тощо.

Наклад видань рідко перевищує 1000 екземплярів. Середньостатистична цифра становить 700 примірників (часто видавці взагалі не вказують наклад). Вартість книг визначається ринковими цінами і становить в середньому 4-5 євро - неілюстровані видання, 5-7 євро – шкільні підручники, 10-15 євро – ілюстрована дитяча література, з огляду, що прожитковий мінімум в Грузії становить 90 доларів США <http://www.newsgeorgia.ru/society/20121019/215279174.html>

Торгівля книгами здійснюється, переважно невеликими книгарнями, відділами в магазинах, а також вуличною торгівлею як новими книгами, так і вживаними. Попитом користується учбова література зарубіжних авторів для студентів, підручники з вивчення іноземних мов, дитяча література, серійні видання класиків світової літератури і грузинських авторів. Український сегмент в книготоргівлі, практично, не виражений. Іноді з'являються російсько-українські та українсько-російські словники, в яких існує певний дефіцит і нагальна потреба особливо для перекладачів, які здійснюють переклади за схемою: українська-російська/англійська-грузинська або навпаки, використовуючи посередницьку мову, через відсутність українсько-грузинського словника. 2012 року в Парламентську бібліотеку надійшло видання Українсько-грузинського словника в трьох томах, під авторством Гарі Чапідзе, редактор Ольга Метревелі, Тб., Колор, ISBN 978-9941-0-4753-4. Над розробкою Грузинсько-українського словника працює Інститут Україністики Тбіліського державного університету.

II.2 Бібліотечна справа

На кінець 80-х початок 90-х років мережа публічних бібліотек в Грузії становила близько 8000 (включаючи галузеві, профспілкові тощо), хоча в тому не було очевидної потреби. В 1992-1993 роках їх кількість почала різко зменшуватися. У першу чергу ліквідувалися бібліотеки відомств, установ, профспілок. Цей процес був обумовлений економічною і соціально-політичною кризою в країні і мав низько контрольований

характер. Після прийняття закону «Про бібліотечну справу» 1996 року і рішення про Парламентську бібліотеку 1997 року ситуація дещо стабілізувалася. В період з 2005 року значно скоротилася кількість сільських публічних бібліотек, яких на 1991 рік нараховувалося близько 4 200, а їх фонди становили близько 45 млн. бібліотечних документів.

Найчисельнішою до останніх років була мережа бібліотек в системі Міністерства освіти та науки Грузії. Бібліотеки існували фактично в усіх 3000 публічних шкіл і близько 200 у вищих учбових закладах. Але з 2009-го-2010-го років шкільні бібліотеки фактично припинили функціонування: розпорядженням Міністерства освіти та науки штатну одиницю шкільного бібліотекаря скорочено, бібліотечні фонди передавалися, переважно, некваліфікованим у бібліотечній сфері діловодам шкіл.

Зараз здійснюється програма націлена на вивчення стану бібліотек в 64 муніципальних відділеннях, облік бібліотечних фондів, відновлення мережі бібліотек там, де постраждали інтереси населення, комп'ютеризацію, створення електронних каталогів тощо. Розглядаються питання про розробку і внесення змін в закон «Про бібліотечну справу», зокрема про підвищення відповідальності органів місцевого самоуправління; про концепцію шкільних бібліотек тощо.

За приблизними даними на 2012 рік в Грузії існує близько 620 публічних бібліотек. Їх фонди, за незначним винятком, не поповнювалися починаючи з 90-тих років минулого століття. (Вищезазначена інформація отримана у відділі бібліотекознавства і стандартів).

Щодо наявності української літератури в фондах державних бібліотек:

- ✓ Національна Парламентська бібліотека Грузії – внесено в електронний каталог 75 найменувань перекладів грузинською мовою
<http://www.nplg.gov.ge/ec/ka/cart/search.html?cmd;>
- ✓ 622 найменування українською мовою
<http://www.nplg.gov.ge/ec/ka/gfb/search.html?cmd>
- ✓ Національна наукова бібліотека Грузії – 108 найменувань (1912-1990 pp);
- ✓ 30 найменувань 1991-2012pp, з них 29 – переклади з української;
- ✓ бібліотека Тбіліської публічної школи №41 ім. Михайла Грушевського – понад 25 тисяч одиниць підручників та художньої літератури;

Переклади з української мови грузинською мовою

- ✓ бібліотека Інституту Україністики Тбіліського державного університету – двомовні видання, здійснені Інститутом Україністики з 2007 року та кафедрою національних літературних взаємозв'язків та літературного перекладу, клубом «Україна» з 1971 року;
- ✓ бібліотека музею Лесі Українки в Сурамі;
- ✓ публічні бібліотеки Грузії (мають в наявності літературу видану до 1990 року)

Значну кількість української літератури мають:

- ✓ Асоціація українців мешканців Грузії;
- ✓ Культурно-інформаційний центр Посольства України в Грузії;
- ✓ Приватна бібліотека Отара Баканідзе;
- ✓ Публічна школа №3 ім.Лесі Українки м.Сурамі
- ✓ Суботня школа ім. І.Котляревського м.Батумі.

Певну кількість літератури мають громадські організації: Союз журналістів «Будинок грузинсько-української преси та книги», Союз українських педагогів Грузії «Освітняни», бібліотека Державного музею грузинської літератури ім. Г.Леонідзе та приватні бібліотеки.

III. Переклади з української на грузинську

III.1. Загальні дані та поділ за жанрами

В історії грузинсько-українських літературних зв'язків значним є етап, що вибудувався за радянських часів. Йому характерна різноплановість літературних взаємин як на державному, так і на особистісному рівнях. Письменники радянського періоду вважали себе нащадками попередніх українсько-грузинських літературних традицій.

Розвитку літературних контактів в Грузії значною мірою сприяв Тбіліський державний університет ім.Іване Джавахішвілі. З 1940 року тут читався курс історії української літератури, яку викладав відомий письменник і перекладач Міхеїл Кенцурашвілі (літ. псевдонім Іасамані). Після його смерті справу продовжили Отар Баканідзе та Тенгіз Буачідзе. З 1964-го року розпочався активний обмін студентами між Київським і Тбіліським університетами, завдяки чому з'явилася плеяда висококваліфікованих талановитих перекладачів, розширилося коло літературного співробітництва. У цей період вперше відбулася декада української літератури в Грузії, до

This text is licensed under Creative Commons

організації й проведення якої активно підключився Тбіліський університет. Наслідком цих заходів спочатку стало створення клубу «Україна», а згодом - кафедри національних літературних взаємозв'язків та літературного перекладу.

Мета Клубу полягала у вивченні й популяризації української літератури, перекладацькій діяльності й підготовці фахівців. Починаючи з 1970-го року Клуб постійно влаштовував літературні та ювілейні вечори, а 1971 року започаткував традицію видавати двомовні збірки творів в оригіналі й перекладі. І першою з них була «Світла, світла» Лесі Українки, видана 1971 року в честь 100-річного ювілею поетеси.

Тривалий час постійним секретарем Клубу була доцент Нія Абесадзе – автор низки статей про українсько-грузинські літературні взаємини, декількох телепередач про українських письменників, а також кваліфікований фахівець з художнього перекладу, міжлітературних контактів. Високий рівень її перекладів було відзначено на Всесоюзній нараді перекладачів української літератури в Києві 1982 року. Твори українських авторів у перекладі Нії Абесадзе друкувалися на сторінках газет і журналів («Літературулі Сакартвело», «Саундже», «Ціскарі»), у всіх двомовних виданнях Клубу, а також вийшли окремою збіркою «Добридень тобі, Україно!». Ця збірка знайомить читачів з творами П.Тичини, М.Рильського, М.Бажана, Л.Костенко, І.Драча, В.Коротича, М.Вінграновського, Б.Олійника, Н.Кашук.

Кафедру національних літературних взаємозв'язків та літературного перекладу, де основним напрямком стала україністика, було створено 1975-ого року. Проведення наукових конференцій, відзначення ювілейних дат в університеті з ініціативи кафедри та за участі визначних українських діячів (у різні роки): Миколи Бажана, Олеся Гончара, Олександра Корнійчука, Дмитра Павличка, Івана Драча, Євгена Кирилюка, Миколи Жулинського, Олекси Синиченка, Петра Кононенка, Павла Федченка було доброю традицією і, безперечно, впливало на подальший розвиток літературних взаємозв'язків.

Але в 90-ті роки минулого століття, в період гострої політичної й економічної кризи молодій Грузинській державі кафедра зазнала великих труднощів, хоча ще десятиріччя намагалася продовжувати свою діяльність, фактично на альтруїзмі.

2007-го року зусиллями її керівника, професора, доктора філологічних наук Отара Баканідзе на базі колишньої кафедри було створено Інститут Україністики Тбіліського державного університету за підтримки директора Національного науково-дослідного

інституту українознавства Петра Кононенка (Київ) та Посольства України. У результаті діяльності кафедри, а нині Інституту Україністики видано 19 українсько-грузинських двомовних збірок поезії: Леся Українка. Світла, світла. Тб., 1971.; Григорій Сковорода. Щасливий слід. Тб., 1972.; Микола Бажан. Зливи сонця. Тб., 1974. Павло Тичина. Чуття єдиної родини. Тб., 1979.; Максим Рильський. Ознаки весни. Тб., 1980.; Павло Тичина. Грузії. Тб., 1981.; Іван Франко. Каменярі. Тб., 1981.; Галактіон Табідзе. Місяць Мтацмінди. Тб., 1984.; Добридень тобі, Україно (вірші українських поетів). Тб., 1989.; Тарас Шевченко. Кавказ. Тб., 1989ю; Божа благодать (вірші Давида Гурамішвілі та Лесі Українки). Тб., 1996.; Микола Бажан. Джерело. Тб., 2004.; Давид Гурамішвілі. Вірші. Тб., 2005.; Тарас Шевченко. За горами гори.... Тб., 2007.; Леся Українка. Надія. Тб., 2007.; Ілля Чавчавадзе. Вітчизно кохана. Тб., 2007.; Петро Кононенко. Сакартвело. Тб., 2009.; Важа-Пшавела. Орел. Тб., 2011.; Андрій Малишко. Пісня душі, Тб., 2012, а також понад 10 монографій, численну кількість наукових робіт. Особливо плідною є діяльність колишнього завідуючого кафедрою національних літературних взаємозв'язків та літературного перекладу, тепер директора Інституту Україністики, Президента Клубу «Україна» Отара Баканідзе. Його перу належать чисельні видання: «Дорогами дружби» (грузинсько-українські літературні й театральні взаємозв'язки); «Українська література» в трьох томах (перша масштабна спроба дослідження української літератури в Грузії); монографії: «Нариси з української літератури» (відзначена літературною премією імені Павла Тичини); «Український театр в Тбілісі», «Тарас Шевченко», «Іван Франко», «Леся Українка», «Арфами золотими», «Максим Рильський», «Микола Бажан», «Олесь Гончар». Останнім часом вийшли книги О.Баканідзе «Край краси й поезії» (Грузія в житті й творчості Олесь Гончара), 2008 та «Корифеї української драматургії», 2010

2012-го року зусиллями директора Інституту та його молодими співробітниками Ніно Наскідашвілі (доктор філологічних наук, випускниця Київського національного університету ім.Т.Шевченка), Іване Мchedладзе (магістр філології, випускник Інституту Україністики) та Софію Чхатарашвілі (магістр філології, славіст) видано двомовну збірку поезій відомого українського поета Андрія Малишка в честь його 100-річного ювілею. До перекладацької творчості було залучено також студентів вузу. Безперечно, роботи початківців поки що не можна порівнювати з відточеною майстерністю Симона Чіковані, Джансуга Чарквіані, Нії Абесадзе, Реваза Хведелідзе, Амірана Асанідзе, Гіоргія

Цібахашвілі, Константине Лорткіпанідзе, Карло Каладзе та багатьох інших, але, можливо, в майбутньому вони досягнуть високої професійної майстерності, властивої їх попередникам.

На традиційному щорічному всегрузинському конкурсі декламаторів поезії Тараса Шевченка (організатор - голова Української жіночої ради Ліна Татарашвілі), де за умовами конкурсу передбачається виконання віршів генія української літератури в оригіналі та в перекладі грузинською, Джансуг Чарквіані - постійний почесний гість і член журі. Він завжди підкреслює значимість цього конкурсу в популяризації Шевченкового слова на грузинській землі не лише серед української молоді, а й серед всіх бажаючих долучитися до літературної спадщини Кобзаря. Найчастіше на конкурсі звучать переклади Джансуга Чарквіані, Симона Чіковані та Рауля Чілачава.

Рауль Чілачава – це окрема сторінка на сучасному етапі грузинсько-українських літературних зв'язків. Грузин за походженням, він багато років проживає в Україні. Майстерності його лишається тільки дивуватися, бо у своїх віршах однаково вміло вправляється він як своїм рідним грузинським словом, так і придбаним в дорослому віці – українським. Досконале знання української мови дає можливість глибоко відчувати й достойно перекладати українську поезію грузинською мовою й навпаки – грузинську українською. Сам про себе Рауль Чілачава говорить: «Без Грузії – платан я без коріння, без України – ясен я без крони». Його перша українська збірка віршів «Саповнела – квітка щастя» вийшла чотири десятиліття тому, 1972 року. Сьогодні Рауль Чілачава є автором численних збірок поезій, перекладів, наукових досліджень, публіцистичних творів, лауреатом багатьох літературних премій, кавалером державних і міжнародних відзнак.

Треба зазначити, що Рауль Чілачава не припиняв своєї плідної видавничої діяльності в найскладніші політично-економічні часи після розпаду Радянського Союзу, коли значно зменшилася державна підтримка творчої інтелігенції в Україні. Своїми зусиллями й авторитетом він домагався видання як українських так і грузинських перекладів, зокрема «Витязя в тигровій шкурі» Шота Руставелі, «Давидіана» Давида Гурамішвілі в неперевершеному перекладі Миколи Бажана, а українські корифеї Шевченко, Франко, Леся Українка побачили світ грузинською в перекладах Рауля Чілачава.

2001 року в Києві вийшла друком двомовна збірка поезій у перекладі Рауля Чілачави, до якої увійшли твори 55-трьох українських авторів. Характерною ознакою збірки і заслугою автора перекладу є те, що у книзі поряд з відомими грузинській читацькій аудиторії іменами (Тарас Шевченко, Іван Франко, Леся Українка, Павло Тичина, Максим Рильський, Володимир Сосюра, Микола Бажан та Андрій Малишко) представлено значну частину до того невідомих грузинській читацькій аудиторії авторів: Микола Вороний, Микола Зеров, Михайло Семенко, Микола Хвильовий, Годось Осьмачка, Євген Маланюк, Євген Плужник, Олена Теліга, Олег Ольжич, Богдан-Ігор Антонич, Василь Стус. Імена Дмитра Павличка, Ліни Костенко, Василя Симоненка, Бориса Олійника, Івана Драча, Миколи Вінграновського та Віталія Коротича, що вже з'явилися в грузинській періодиці і Василь Мисик, Петро Засенко, Петро Осадчук, Володимир Базилевський, Павло Мовчан, Роман Лубківський, Василь Голобородько, Олесь Лупій, Леонід Череватенко, Ганна Чубач, Леонід Горлач, Роман Лубківський, Микола Воробйов, Світлана Йовенко, Віктор Кордун, Борис Чіп, Микола Мірошніченко, Михайло Григорів, Світлана Жолоб, Софія Майданська, Микола Луків, Любов Голота, Анатолій Кичинський, Юрій Буряк, Василь Осадчий, Василь Герасим'юк, Ігор Римарук, Світлана Короненко – плеяда сучасних українських поетів.

Календар видань

1991 рік – 1 видання *Леся Українка. Сім струн. Ліричні поезії та драматична поема "В катакомбах.* Двомовне видання. Передмова й переклад Р. Чілачави. Ред.Г.Ціцкішвілі - "Дніпро-"Сабчота Сакартвело", Київ-Тбілісі.

1995 рік – 1 видання *Леся Українка. Сім струн. Ліричні поезії та драма В катакомбах-Перевидання.* Пер.Рауль Чілачава. Ред. Т. Мизгаєва. Головна спеціалізована редакція літератури мовами національних меншин. - Київ, 1995. - ISBN 5-7707-8187-4 . - 150 стор.

1996 рік- 3 видання *Божя благодать Давид Гурамішвілі та Леся Українка. Вірші* (українською та грузинською мовами) ღვთის წყალობა Ред-ри: Петро Кононенко, Отар Баканідзе Переклали грузинською: Ірігол Абашідзе, Іраклі Абашідзе, Лія Стуруа, Автанділ Гапріндашвілі, Нія Абесадзе, В.Харчілава, Рауль Чілачава, Алеко Шенгелія,

Переклади з української мови грузинською мовою

Мурман Лебанідзе, Теймураз Джангулішвілі, Аміран Асанідзе, Важа Хорнаулі, Вано Чхквадзе ISBN 5 – 511 – 00729 - 3 Тб.-Київ.

Василь Сухомлинський. Листи до сина. Пер. і ред. Нодар Басиладзе

Олесь Гончар. Степовий чарівник. Уривки з роману «Твій світанок». Пер. Сосо Чочія. Тб., Накадулі.

1999 рік – 1 видання *Тарас Шевченко. Вибране.* Двомовне видання. – Пер. Рауль Чілачава. Головна спеціалізована редакція літератури мовами національних меншин. - Київ, 1999. - ISBN 966-522-106-х. - 96 стор.

2001 рік – 2 видання *Серпень. 55 українських поетів.* Двомовне видання. Передмова і пер. Р. Чілачави. Ред. Т.Мизгаєва - Головна спеціалізована редакція літератури мовами національних меншин.- Київ, 2001. - ISBN 966-522-112-4. - 560 стор.

2004 рік – 2 видання *Микола Бажан. Джерело.* (Двомовна збірка, до якої увійшли переклади творів М.Бажана грузинською та його переклади грузинських поетів українською) მოკლად ბაჯანო ჟურნო Перекладачі: Гіоргі Кекелідзе, Манана Матіашвілі, Ніно Петріашвілі, Ніно Наскідашвілі, Нестан Чумбурідзе, Русудан Чантурішвілі, Натія Касрадзе, Ніно Бардзімашвілі, Ана Копаліані, Лалі Немсадзе, Закарія Кітіашвілі, Шалва Амісулашвілі, Гіоргі Хухашвілі, Сімон Чіковані, Карло Каладзе ISBN 99940 – 12 – 67-3 Ред.кол. О.Баканідзе, Р.Хведелідзе, Р.Чантурішвілі Тб., 2004.

2005 рік – 4 видання *Велика Трійця. Тарас Шевченко. Іван Франко. Леся Українка.* Двомовне видання. Передмова і пер. Р.Чілачави. - Головна спеціалізована редакція літератури мовами національних меншин. - Київ, 2005. - ISBN 966-522-064-0 . - 336 стор.

Іван Франко. Зів'яле листя. Лірична драма. Двомовне видання. Передмова і пер. Р. Чілачави. Ред.Є.Русин - Львів, Каменяр, 2005. - ISBN 5-7745-0274-0. - 148 стор.

Українська проза XVIII-XX. უკრაინული პროზა XVIII-XX. Пер.Джаба Асатиані. Ред. Іза Орджонікідзе. Твори: Григорія Сковороди, Михайла Коцюбинського, Юрія Яновського, Леоніда Первомайського, Василя Стефаника, Олесь Гончара, Івана Чендея, Василя Земляка, Павла Загребельного, Юрія Мушкетика, Романа Іваничука Григорія Тютюнника, Юрія Щербака, Євгена Гуцала, Валерія Шевчука, Володимира Дрозда, анатолія Колісніченка, Надії Ковалик ISBN 99940 – 28 - 28 – 6 Вид-во ТОВ «Форма» Тб.

Василь Степаненко. Пори року. Вірші. Пер. Рауль Чілачава. Київ. ISBN 966-8652-01-0

This text is licensed under Creative Commons

Переклади з української мови грузинською мовою

2006 рік – 1 видання *Заклик друзям. Voso aticos Багатомовна збірка поезій.* Пер. Давид Гоцїрїдзе та інші. Тб., Універсал

2007 рік – 3 видання *Олекса Довгий. Осінній ліс. Лірика.* Двомовне видання. Передмова і пер. Р. Чілачава. - Еґрїсі-Дизайн-студія С.Довгого, Тбілісі-Київ, 2007. -ISBN 978-966-9696-2-9. -136 стор.

Тарас Шевченко. За горами гори... ტარას შვეჭენკო მთების იქით მთები... Двомовна українсько-грузинська збірка Ред-ри: Отар Баканїдзе, Ніно Наскїдашвілі Перекладачі: Аміран Асанїдзе, Рауль Чілачава, Гїорґї Цїбахашвілі, Константине Лорткїпанїдзе, Сїмон Чїкованї, Джансуг Чарквіанї, Тристан Махаурї, Нїя Абесадзе, Кахабер Чеїшвілі, Ніно Наскїдашвілі, Русудан Чантурїшвілі, Тб., 2007.

Леся Українка. Надїя ლესია უკრაინკა იმედი Двомовна українсько-грузинська збірка Ред.кол.: Отар Баканїдзе (гол.ред.), Ніно Наскїдашвілі, Реваз Хведелїдзе, Русудан Чантурїшвілі, Натїя Амїреджїбї Перекладачі: Тамар Гегешїдзе, Саломе Цїхїселї, Лїя Стуруа, Марїам Чуткерїшвілі, Джулі Борцвадзе, Автандил Гапрїндашвілі, Аміран Асанїдзе, Ірїне Хатїашвілі, Ана Табатадзе, Ніно Бардзїмашвілі, Ана Копалїанї, Гїорґї Цїбахашвілі, Тристан Махаурї, Нїя Абесадзе, Ніно Наскїдашвілі, Русудан Чантурїшвілі, Реваз Хведелїдзе,Тб., 2007.

2008 рік – 6 видань *Прелюдїя дощу.* წვიმის პრელუდია. Вїрші українських поетїв. Переклад Амїрана Асанїдзе. Ред. Н.Кутателадзе. Тб.

Валентина Марджанїшвілі. Обїрвана струна. Штрїхи до портрета Пантелеймона Петренка. Двомовне українсько-грузинське видання. გაწყვეტილი სიბი პანტელიმონ პეტრენკოს პორტრეტის შტრიხები Переклад Шота Мачарашвілі, Тамта Гугушвілі. ISBN 978 – 9941 – 0 – 1031 – 6. -Вид-во ТОВ «Фаворит». Тб., 2008

Валентина Марджанїшвілі. Двомовна українсько-грузинська збірка наукових статей. «Українці – перекладачі «Витязя в тигровїй шкурї»». Редактор Ольга Петрїашвілі. Пер. Шота Мачарашвілі, Тамта Гугушвілі.- Тб.- Вид. ТОВ «Фаворит»-2008
ISBN 978 – 9941 – 0 – 1103 – 0

Борис Синюк. Україна-Грузїя: історичні взаємозв'язки двох народів і двох культур. Збірка матерїалів науково-практичної конференції. Редакційна колегїя: Б.Синюк, М.Канкава, Д.Гамкрелїдзе, Г.Чхаїдзе. ISBN 978-9941-0-1050-7 –Тб. 2008

This text is licensed under Creative Commons

Переклади з української мови грузинською мовою

Борис Синюк. *Дипломатичні, громадські та економічні відносини між Українською Народною Республікою та Грузинською Демократичною Республікою у 1917-1922 роках.*

Збірка матеріалів науково-практичної конференції. Редакційна колегія: Б.Синюк, М.Канкава, Д.Гамкрелідзе, Г.Чхаїдзе – ISBN 978-9941-0-1049-1 - Тб., 2008

Олена Куртанідзе Валентина Марджанішвілі *Грузино-українські відносини протягом одинадцяти століть.* (нариси з історії). Ред.Давид Сандодзе. Тб., ТОВ Фаворит ISBN 978-9941-0-1032-3

2009 рік- 1 видання Петро Кононенко. *Сакартвело. პეტრო კონონენკო საქართველო.* Двомовна українсько-грузинська збірка. Науковий редактор Отар Баканідзе, виконавчий ред. Натія Амiredжібі Перекладачі: Нестан Чумбурідзе, Русудан Чантурішвілі, Ніно Наскідашвілі ISBN 978 – 9941 – 13 – 126 – 4 Тб., 2009.

2010 рік- 1 видання Олександр Музичко. *Грузини в Одесі.Історія і сучасність.* Пер.Зураб Квачадзе. Проект консульства Грузії в Одесі. Од. 2010

2011 рік – 1 видання Іван Котляревський. *Енеїда. Поема.* ივან კოტლიარევსკი ენეადა Переклад Амiрана Асанідзе. Ред.Автандил Гургенідзе, Шота Ходашнелі ISBN 978 – 9941 – 0 – 3528 – 9 Видавництво ТОВ «Джеопрінт» Тб. 2011

2012 рік – 2 видання Павло Тичина. *Скорбна мати.* Багатомовне видання. Переклад грузинською та передмова Р. Чілачави. Ред. Г.Донець - Літературно-меморіальний музей П.Г.Тичини у Києві. - 2012. - ISBN 978-966-187-137-2. - 48 стор.

Андрій Малишко. *Пісня душі.* ანდროი მალიშკო სიმღერა სულისა Двомовна українсько-грузинська збірка Ред.кол.: Отар Баканідзе, Ніно Наскідашвілі, Георгій Цібахашвілі, Іване Мchedладзе, Натія Амiredжібі Перекладачі: Ніно Наскідашвілі, Русудан Чантурішвілі, Ніно Ларцуліані, Тристан Махаурі, Ана Табатадзе, Хатуна Габіташвілі, Іване Мchedладзе, Георгій Цібахашвілі, Софіо Чхатарашвілі, Рауль Чілачава, Теймураз Курдованідзе, Александре Гоміашвілі ISBN 978 – 9941 – 13 – 250 – 6 Тб., 2012

Безцінним з боку України є внесок Петра Кононенка, Григорія Халимоненка, Олексі Новицького, Олексі Синиченка, Людмили Грицик, Олександра Мушкудіані, Івана Драча, Дмитра Павличка, Бориса Олійника, Віталія Коротича та багатьох інших митців слова у розвиток і поглиблення літературних взаємозв'язків двох народів радянського й пострадянського періодів.

This text is licensed under Creative Commons

III.2 Поділ за жанрами

Характерною для українсько-грузинських літературних взаємозв'язків тенденцією є перевага поетичних перекладів. Тому особливо значимим явищем стало видання перекладів української прози 2005 року. Поет, фахівець з української мови, перекладач української літератури Джаба Асатіані три роки працював над перекладом творів провідних українських авторів XVIII-XX століття (Григорій Сковорода, Михайло Коцюбинський, Юрій Яновський, Леонід Первомайський, Василь Стефаник, Олесь Гончар, Іван Чендей, Василь Земляк, Павло Загребельний, Юрій Мушкетик, Роман Іваничук, Григорій Тютюнник, Юрій Щербак, Євген Гуцало, Валерій Шевчук, Володимир Дрозд, Анатолій Колісниченко, Надія Ковалик). Зусиллями Ізи Орджонікідзе - директора Державного музею грузинської літератури ім.Георгія Леонідзе ця збірка побачила світ, на жаль, вже після смерті автора перекладу.

Подією 2012 року стала презентація видання поеми Івана Котляревського «Енеїда» грузинською мовою. Під час заходу в Культурно-інформаційному центрі Посольства України в Грузії друзі та дружина відомого поета й перекладача Амірана Асанідзе поділилися спогадами про те, з якою ретельністю і терпінням протягом багатьох років працював автор перекладу над цим складним для відтворення оригінальності твором. Книгу вдалося опублікувати на приватні кошти друзів поета дуже малим накладом (50 екземплярів), що не відповідає її значимості.

Таким чином, в багатовіковій історії українсько-грузинських літературних взаємозв'язків, простежуються етапи більшої чи меншої перекладацької активності, зумовленої певними громадсько-політичними, а особливо економічними обставинами. Але, незважаючи на певні кризові ситуації, двосторонні взаємозв'язки в літературній сфері ніколи не припинялися.

III.3 Інші видання

Свій посильний внесок в публіцистику здійснюють також представники української діаспори в Грузії та грузинської – в Україні. З 2001-го року в Грузії почала друкуватися газета «Український вісник», яка через відсутність постійного джерела фінансування на

разі не видається. Але в попередні роки на сторінках видання розміщувалися не лише інформаційні публікації, а й літературні - українською й грузинською мовами.

Слід зазначити, що з 2003-го по 2006-ий рік редакційна група: Нестан Гугушвілі, Шота Мачарашвілі, Валентина Марджанішвілі, Олена Куртанідзе - видавала перший двомовний грузинсько-український журнал «Президент моєї країни». Публікувалися статті політичної, економічної, історичної, релігійної тематики і, безперечно, літературні твори та нариси про життя й діяльність літераторів.

Аналогічне двомовне видання під назвою «Сакартвело» шостий рік друкується в Києві під егідою Асоціації грузинів в Україні «Іберія». Редактори журналу: Давид Тодуа та керівник Асоціації грузинів в Україні «Іберія» Бесік Шамугія. Перекладач журналу - Давид Куртанідзе.

Щорічне видання двомовного журналу «Ukrainian Business in Georgia» його редактором Володимиром Мірошниченком слугує зменшенню інформаційного дефіциту в сфері тенденцій розвитку економічних зв'язків Україна-Грузія на сучасному етапі.

Представники української громади Грузії, проводячи тематичні конференції, круглі столи тощо, намагаються зберегти матеріали цих заходів у друківаних виданнях. Таким чином, вийшли друком з грузинським перекладом:

«Україна-Грузія: історичні взаємозв'язки двох народів і двох культур» - 2006;
«Дипломатичні, громадські та економічні відносини між Українською Народною Республікою та Грузинською Демократичною Республікою у 1917-1922 роках» - 2007 - (до 15-тиріччя встановлення дипломатичних відносин) - збірки матеріалів науково-практичних конференцій, проведених Посольством України в Грузії та Міжнародним культурно-благодійним і науково-просвітницьким Союзом «Дніпро» на чолі з Борисом Синюком, 2008, Тб.;

«Нариси з історії українсько-грузинських взаємозв'язків» (автор проекту Олена Куртанідзе), 2008, Тб., ТОВ «Фаворит»

«Українці – перекладачі «Витязя в тигровій шкурі»» - Олександр Навроцький, Микола Гулак, Микола Бажан, Пентелеймон Петренко (автор проекту Валентина Марджанішвілі), 2008, Тб.

Видання здійснено за сприяння Посольства України в Грузії і зокрема, фінансуванню МЗС України згідно Програми заходів по встановленню зв'язків з українцями, що проживають за межами України.

IV. Перекладачі, умови праці

Роль і значення перекладу й перекладачів дуже образно сформулював Рауль Чілачава у передмові до збірки «Серпень»: «...перекладач є чічероне у заплутаних мовних лабіринтах. Він, наче той добрий дух, котрий вцілів під час розвалу Вавилонської вежі і покликаний відновити порушену єдність людства».

Необхідність порозумітися виникає за різних обставин, задовольняє різні потреби, як раціональні, так і духовні. Інтенсивність і мобільність сучасного життя робить цю професію надзвичайно актуальною. Перекладач з української на грузинську чи навпаки – востребований сьогодні фахівець. І, на наш погляд, дефіцитний, як у сфері канцелярсько-ділового перекладу так і художнього. Очевидною є необхідність підготовки кваліфікованих спеціалістів і, говорячи про перекладачів художньої літератури, можна повернутися до попереднього досвіду.

1964 року з ініціативи Тбіліського державного університету, а саме професорів Е.Харадзе та О.Баканідзе, було здійснено обмін студентами між ТДУ та КНУ. Реваз Хведелідзе, Аміран Асанідзе, Нурі Вердзадзе, закінчивши КНУ, реалізували себе в майбутній професійній діяльності на ниві грузинсько-українських літературних відносин, зокрема і в перекладацькій сфері.

1976 року з Тбіліського університету до Києва відбула нова група студентів: Джаба Асатіані, Натела Гавашелашвілі та Рауль Чілачава. Шляхом обміну в Тбілісі навчалися Григорій Халимоненко, Людмила Грицик, Наталія Біліченко та Світлана Жолоб. В Києві залишився жити й працювати Олександр Халимоненко. В перші роки ХХІ століття українську освіту в КНУ здобували Гоча Кванталіані та Ніно Наскідашвілі. Майже всі ці імена згадувалися у цьому дослідженні як перекладачі української літератури, її дослідники й пропагандисти.

Практика двомовних видань сприяє їх доступності широкому загалу грузинської й української громадськості, хоча, безперечно, вони не задовольняють усіх нагальних потреб. Зокрема, в перекладах творів «Українського Відродження», сучасної поезії,

Переклади з української мови грузинською мовою

наукової літератури тощо. Як вже згадувалося, поза межами експорту фактично лишається українська проза, особливо сучасна, яка вже набула визнання в країнах Європи. Та найбільша потреба існує в науковій та науково-популярній літературі з історії й культури України.

Велику проблему становить низька оплата праці перекладачів (переважно 2-3 євро). Відсутність державних програм, спрямованих на популяризацію української літератури. Припинення Програми заходів по встановленню зв'язків з українцями, що проживають за межами України (про її ефективність можна судити хоча б з огляду на кількість видань 2008 року, здійснених представниками української діаспори Грузії).

This text is licensed under Creative Commons

